

PAG

OTOK
SIRA,
SOLII
ČIPKE

PLOVILI SMO OKO PAGA, OTOKA DO
KOJEG NE VODE GLAVNE NAUČIČARSKÉ
RUTE I OTKRIVALI MNOGE RAZLOGE ZBOG
KOJIH TREBA ZAĆI U NJEGOVE PORTE

NAPISAO Brslav Karlić
SNIMIO Mladen Šcerbe

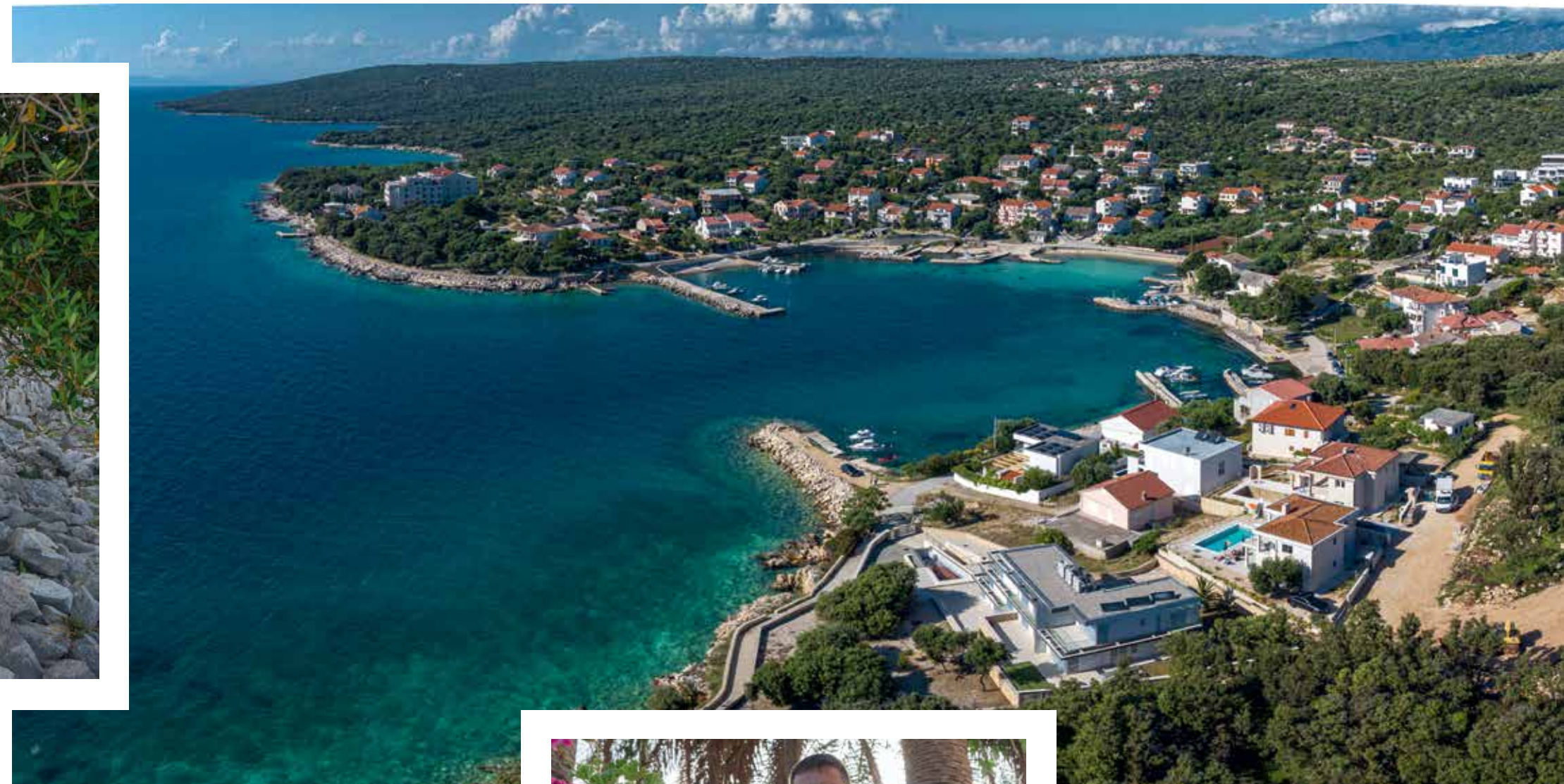
Peti po veličini i bez konkurencije prvi po razvedenosti jadranski otok, Pag nema sreće s nautičarima. Barem ne s onima koji Jadranom plove iz rasonode ili charteriraju jedrilicu i motornjak i kojima se političari diče kad govore o rezultatima hrvatskog nautičkog turizma. Kad ga pogledaš na karti onako izduženog, s dubokim zaljevima na jugu i Paškim zaljevom što za bonace nalikuju jezeru pa još kad znaš da obiluje žalima u pustim uvalama, prva bi pomisao mogla biti da ćeš se ploveći njegovim vodama nagledati jedara dok će oko tebe brazdati stotine brzih motornih čamaca. Onako kako je to negdje uz Hvar, u Kornatima ili uz Lošinj.

Lunske maslinike ovdašnji svijet njeguje s mnogo volje i ljubavi

U naravi paški akvatorij pripada onima u koje nautičari znatno manje zalaze. Njihovi puti od sjevera prema jugu vode pretežno uz vanjski niz otoka od Lošinja prema Dugom otoku. Oni što tako plove iz kvarnerskih marina drže se Kvarnerića. Jednako kao i oni što kreću iz luka iz Vinodolskog kanala koje usput privuku uvale rapskog Kalifronta i čarobni grad Rab. Tako jugozapadna obala Paga ostane nekako po strani. A ona sjeveroistočna okrenuta Velebitu i buri još i više jer to je jadranski prostor kojim se bez sumnje najmanje plovi. Izuzmemo li Novalju i marinu u Šimunima, niti u luke i lučice ovdje se nije značajnije ulagalo. Slobodnih vezova za tranzit zbog toga nema previše, a ove godine zatvorena je i jedina benzinska postaja za nautičare. Stoga radi tankiranja valja poći put Raba (20 NM) ili Zadra (18 NM). Ima li smisla onda doploviti do otoka soli, ovaca, sira, a posljednjih desetljeća i neobuzdane zabave? Ima, itekako. Jer baš se s barke može doživjeti Jadran različit od onog na koji smo navikli. To što ćemo se vjerojatno morati potruditi oko pronalazaženja veza, voditi više računa o vremenskoj prognozi i utrošku goriva ne bi nas trebalo previše pokolebati u tom naumu. Na kraju ćemo biti bogato nagrađeni. Moći ćemo doživjeti lunske maslinike nakon što smo pristali u nekom portiću tog poluotoka što se poput ispruženog prsta uperio k Rabu. Onaj tko želi vidjeti kako se zabavlja na Ibizi odabrat će Novalju i obližnje Zrće. U gradu Pagu, jedinstve-

**LUN JE NAJPOZNATIJI
PO NEMALOM
BROJU MASLINA
ČIJI KORIJENI
SEŽU U DALEKU
PROŠLOST. ONI KOJI
IH PROUČAVAJU
KAŽU DA SU BAREM
TISUĆU I POL, A
MOŽDA I PUNE
DVIJE TISUĆE
GODINA STARE**

Davor Badurina ugostio nas je u svojoj Palmi

Jakišnica, luka na obali poluotoka Luna

nom po svojem urbanom organizmu, čipki i solani zaplovit ćemo u 15. stoljeće, doba njegove kreacije po regulama što podsjećaju na antičko rimske. Želimo li se naći u posvemašnjoj pustoši, usidrit ćemo u lukama Povljane ili Dinjiške. A gdje je tek golet njegove sjeverne obale i pejzaž nalik mjesečevom kakav nigdje drugdje ne možemo naći...

LUN

Kako se do Paga obično doplovljava s kvarnerskih otoka ili obale, prvi je susret s otokom dugačak poluotok Lun. Privezavši u Tovarnelama, najsjevernijoj paškoj luci ili u nešto južnijoj Jakišnici, naći ćemo se u okruženju poprilično različitom od ostalog dijela otoka. Ovo je, naime, njegov najzeleniji dio. Isključimo li gole sjeverne obale, po njemu rastu tisuće i tisuće maslina. Računa se da ih je osamdeset tisuća, a uz njih i tko zna koliko

Gat nove ribarske luke u Novalji bio je prazan u doba punog Mjeseca kad plivaričari ne izlaze na more

Vezovi za brodice domaćih ljudi uz koje se nađe i pokoje mjesto za nautičare koji bi na dan ili dva pristali u Novalju

stabala hrasta crnike. Naravno, Lun je najpoznatiji po nemalom broju (oko tisuću i pet stotina) maslina čiji korijeni sežu u daleku prošlost. Oni koji ih proučavaju kažu da su barem tisuću i pol, a možda i pune dvije tisuće godina stare. Ti impozantni Metuzalemi rođeni su cijepljenjem oblice na samonikle masline i taj način njihova uzgoja zadržao se sve do danas. Krasne riječi o trudu lunskih maslinara ispisao je moj prijatelj Marko Vučetić.

„Čudo ovih maslinika je ljudsko djelo. Tamošnji stanovnici sačuvali su ih od uništavanja, sječe i požara, a maslina je za opstanak na surovu, kamenitom, moru okrenutom, burom šibanom tlu bila sposobna i sama. A onda je na scenu ponovno stupio čovjek. Brinuo je o njoj, obrezivao ju, dovodio ovce da je gnoje, osvajao nove prostore nasada gradeći kilometre i kilometre visokih suhozida s ozubom na vrhu da ih ne bi preskakale, uređivao pojilišta i ograđivao 'vrtiče' s bajamima i smokvama među njima, stizao u vrijeme kad dozrije za berbu uz mnogo

Posjed Boškinac s ekskluzivnim restoranom i hotelom s pet zvjezdica

NOVALJA SE U POSLJEDNJA ČETIRI STOLJEĆA PROMETNULA U LJETOVALIŠTE MLADOG SVIJETA ŽELJNOG CJELONOĆNE ZABAVE NA ZRČU

opasnosti na visokim ljestvama do posljednje njezine grane i do onih stabala na strminama nad morem do kojih biste mislili da ih jedino alpinisti mogu doseći. A nagrada je bilo i jest čuveno lunjsko maslinovo ulje, poznato još u rimsko doba kao Oleo Libernicum, kojem nadaleko nije bilo ravna. “Uspirkos novim vremenima u kojima se sve što traži težak fizički rad drži manje vrijednim, kad god sam pohodio ovaj kraj otišao sam s uvjerenjem da je ovdašnjim stanovnicima maslina u životu isto ono što je bila njihovim starima. Zato iskoristite priliku i posjetite prezentacijski centar u Tovarnelama i odšetajte do lunskih maslinika kojima je posvećen. Uvjerit ćete se s koliko ih volje i ljubavi ovdašnji svijet neguje, koliko im je važna ekološka proizvodnja, kako i dalje drže ovce koje slobodno pasu među maslinama, grade i obnavljaju suhozide, brinu se i o onim maslinama koje su odseljeni vlasnici zanemarili. Tu ćete obavezno kupiti i bocu ulja, a želite li nešto dobro pojesti možete nas slijediti u Palmu Davora Badurine u Jakišnicu gdje smo se u nedostatku paške janjetine (nestala je već početkom svibnja) osladili lešo škarpinom i lignjama.

Napustivši Lun, stižemo do njegovog korijena i više od dvije milje duge uvale Stara Novalja s njegove sjeverne te velike luke Novalja s južne strane. Još uvijek nas okružuje zelenilo. Naravno, tamo gdje nije ustuknulo pred masovnom gradnjom. Osobito onom u Novalji koja se posljednjih četvrt stoljeća prometnula u ljetovalište onih željnih partijanja i cjelonoćne zabave. Iako se ona odvija ponajviše na plaži Zrče, na drugoj obali otoka, i u Novalji se osjeća ta pomalo razuzdana atmosfera, pa računajte s tim ako ste se ovdje namjerili.

LUKA ZA RIBARE I NAUČIČARE

Ali krenimo najprije vidjeti ima li kakve šanse u Novalji pronaći vez. Jer tamošnja luka je široka, zapadu i neverama otvorena uvala i siguran vez je u njoj važan. Zna to dobro i domaći svijet pa je, kako bi se zaštitila riva i dio luke, postupno sagrađen više od dvjesto metara dug gat sa školjerom kojem je kasnije dodan i ponton. Brzorastućem mjestu to nije bilo dovoljno pa je par stotina metara zapadnije nasut

Boris Šuljić,
vlasnik
Boškinca i
Calypsa

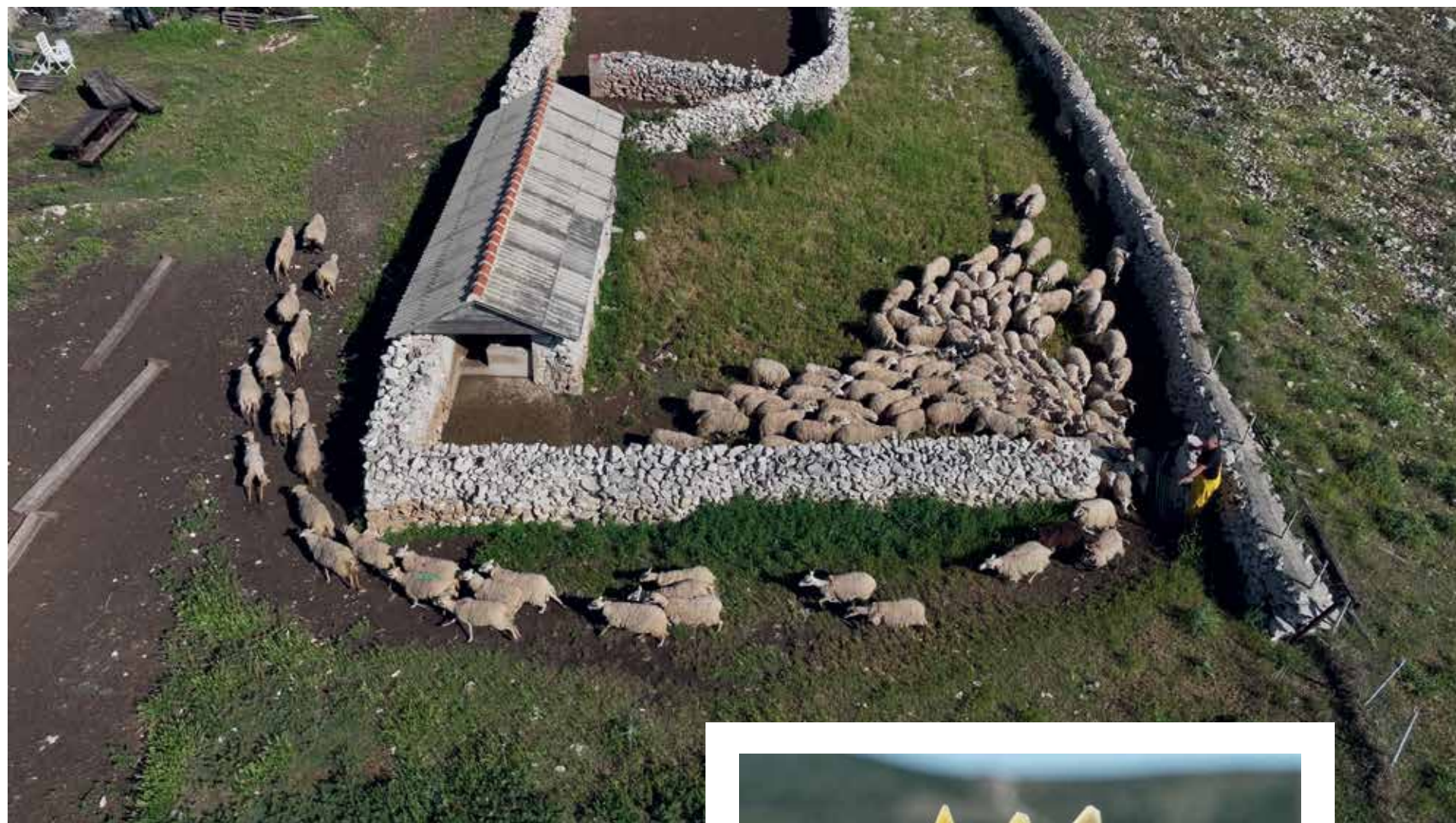
još jedan gat iza kojeg su se vezivale barke domaćeg svijeta. Opremljen je murinzima, instalacijama za struju i vodu i u nadležnosti je ŽLU Novalja. Mjesta za dvadesetak pa i više plovila u tranzitu moglo se naći na onom prvom gatu. Ali kako u Kvarneriću i dalje prema otvorenom moru u doba mraka ribari prilična flota plivaričara, a tu su i lokalni ribari, Novalja im je postala i najbliža iskrcajna luka, zahvaljujući mostu kojim je Pag spojen s kopnom, udaljena od autoputa svega šezdesetak kilometara. Zbog njih je onaj vanjski gat posve preuređen, nadograđen i postao je ribarska luka. Ribarima svakako dobro dođe, ali posljedice su osjetili nautičari. Brodice domaćeg svijeta, ali i njihove jahte, jer nemali je broj i takvih, morale su se preseliti na onaj unutrašnji gat, pa je broj vezova za plovila u tranzitu smanjen. Usput je zatvorena i benzinska postaja za brodove. I još se ne zna kada i gdje će se graditi nova.

Postojala je i namjera gradnje marine u luci, ali je unatoč zahuktalim pripremanjima i činjenici da je naš lanac marina ACI na svoj rizik pristupio izradi dokumentacije, prije koju godinu su lokalne vlasti odustale od namjere da se sagradi. Tako do daljnjeg onome tko u Novalju želi doći jahtom, ne nađe li vez, ostaje jedino mogućnost sidrenja. Kako je luka prilično plitka i dubina u njenom unutrašnjem dijelu ne prelazi 5 metara, u sezoni je u njoj bilo usidreno desetak bova kojima je upravljala lokalna lučka uprava. Vezove na rivi i pristanu koriste katamaranska brodska linija i izletnički brodovi.

Kako me partijanje na Zrću ne privlači niti mi je primjereno godinama, teško mi je reći koliko nautičara pristane u Novalju s namjerom da noć provede u nekom od tamošnjih klubova. Sigurno ih je priličan broj, a i sam gradić koji je posljednjih desetljeća neobuzdano narastao bitno je obilježen tamošnjim zbivanjima. Najveći dio ponude čine zalogajnice brzog i općeg tipa koje se mogu posvuda naći te svakojaki tipovi bistroa. Naravno, imate li znance među domaćim svijetom, a mi smo imali Dražena Šegotu, pomorca koji upravlja prugom što iz Tovarnela vozi za Rab, pronaći ćete i mjesto s mnogo više lokalnog štihla. Odlično smo se proveli u konobi-pizzeriji Pod zvon. Lijepi ugođaj, dobra hrana, ljubazni i brzi konobari i ugodan račun naveli su nas da ih zabilježimo kao mjesto na koje se vrijedi opet vratiti.

MICHELINOVA ZVIJEZDA, OVCE I SIR

Da bismo iz Novalje stigli do Stare Novalje, oko Luna valja ploviti skoro 23 milje. Preko brda je to svega par kilometara pa se do tamo najpametnije otputiti autom, nemate li na-

Nakon poslijepodnevnih mužnje ovce iz stada Paške sirane vraćaju se pašnjacima

Dozrijevanje sireva u sirani Gligora i mali izbor onih koje smo degustirali u njihovom Chese&caffeu

Stipe Žunić,
direktor
marine
Šimuni

Marina Šimuni
smještena je u
sjeverozapadnom
kraku dobro
zaštićene uvale

mjeru zaploviti Velebitskim kanalom dalje oko sjeverne obale otoka. Stara Novalja je danas sve samo ne stara. Nekadašnje minijaturno naselje pružilo se u tri reda novosagrađenih poprilično velikih kuća puna tri kilometra uz sjevernu obalu uvale, skoro sve do trajektnog pristaništa. Srećom, plaža u dnu uvale i čitava južna obala ostale su netaknute. Nama koji bismo ovdje doplovili Stara Novalja ne pruža mnogo. Mjesta za vez u naselju nema. Naravno, u 2,2 milje dugačkoj uvali pri njenom kraju moguće je sidriti i biti zaštićen od bure, ali ne i od tramuntane. Uz trajektno pristanište pod rtom Deda je i riva gdje se veže desetak brodova i plato na koji se izvlače i uređuju brodovi. I njime upravlja lučka uprava i ponekad je moguće i tamo naći vez.

Ovom dijelu otoka pripada i Boškinac, jedan od najvažnijih jadranskih gastronomskih i obiteljskih turističkih projekata uopće. Boris Šuljić, čovjek koji je prije četrdeset godina otvorio Calypso, prvi mali beach bar na Zrću i koji je pokrenuo lavinu koja je tu pašku plažu pretvorila u ono što je danas, par kilometara dalje krenuo je s posve različitim projektom. Na šumovitim padinama brijega iznad prevlake koja spaja Staru Novalju i Paški zaljev sagradio je luksu-

zni obiteljski hotel s restoranom i vinskim podrumom i okružio ga maslinicima i vinogradima. Uporan i s vizijom da pašku tradiciju očuva i dovede do savršenstva, uspio je stvoriti mjesto opuštanja i fine dininga najviše razine. Zajedno s chefom Matijom Bregešom stekao je i očuvao Michelinovu zvijezdu. Tomu je pridodao i visoko kvalitetna vina s etiketom Boškinac s potencijalom dugog odležavanja. Stignete li na ovaj dio otoka i želite li osjetiti što se može stvoriti od sezonskih otočkih namirnica i vrhunsku ugodu, Boškinac je pravo mjesto.

Kad već pričamo o delikatesama, Pag je bio i ostao otok ovaca, mlade janjetine i sira. Na Jadranu ga u tomu slijedi Brač i kad je o uzgoju ovaca riječ Cres, ali bez ikakve šanse da ga sustigne. Pažani, usprkos svim izazovima modernog turizma, nisu zapustili stočarstvo i gdje god se po otoku maknete naići ćete na ovce lokalne sorte pramenka u

polju ili kamenjaru. Gromače kojima je premrežen čitav otok i koje se nerijetko poput onih kornatskih spuštaju sve do mora drže stada na okupu. U ovo doba godine većina janjaca već je slavu paške janjetine platila glavom, ali još uvijek traje mužnja. Jer od njihovog mlijeka dobiva se, uz sol, najpoznatiji otočki proizvod – paški sir. Sir su uobičajeno radili

Zelena Kolansko
polje gotovo
je u cijelosti
prepušteno
ovcima. Kuće
njihovih vlasnika
su ponad polja

U ŠIMUNIMA JE JEDINA MARINA NA OTOKU. PRIPADA ACI-JU I U NJOJ SU VEZANI ISKLJUČIVO VLASNIČKI BRODOVI. ZAUZIMA SJEVEROZAPADNI DIO DOBRO ZAŠTIĆENE PRIRODNE UVALE, A PRED NJOM JE LIJEP AKVATORIJ

otočki ovčari, ali kad je prije sedamdesetak godina brendiran u okrilju Paške sirane i počeo osvajati međunarodna priznanja, proizvodnja paškog sira postala je pravi mali pokret. Danas ga se može naći i kod malih uzgajivača ovaca ali i kod sirara koji su svoju proizvodnju modernizirali i povećali na više stotina tona godišnje. Najpoznatije među njima su Gligora s najvećim pogonom na otoku i MIH. Obje su u Kolanu, imaju svoja matična stada, surađuju s drugim ovčarima i proizvode više vrsta sireva uključujući i kravlje. Imate li priliku, pođite do njih, kušajte im sireve, obidite proizvodnju i štogod kupite. Nećete požaliti. Nas su bez riječi ostavili Gligorini pogoni u kojima odjedanput dozrijeva stotinu tona različitih vrsta sira. A potom smo ih gotovo sve degustirali u njihovom Cheese&caffeu iz kojeg puca pogled na zelena kolansko polje. Nismo propustili obići i pastire Paške sirane u zaleđu Košljuna i vidjeti kako obavljaju poslijepodnevnu mužnju.

JEDINA MARINA NA OTOKU

Do Kolana se inače najlakše stiže iz Šimuna, jedinog mjesta na otoku u kojem postoji marina. Pripada ACI-ju i u njoj su vezani isključivo vlasnički brodovi. Zauzima sjeverozapadni dio velike, dobro zaštićene prirodne uvale. Premda se naselje

Pag sa sačuvanom renesansnom jezgorom pravilnog urbanističkog rastera i najvećom jadranskom solanom u pozadini

Gospođa Ankica Oguić, vrsna majstorica šije pašku čipku

Muzej paške čipke na glavnom gradskom trgu

u njoj blizini posljednjih godina prilično izgradilo, u marini vlada mir pa ćete u njoj biti u posve različitom okruženju od Novalj, naprimjer. Premda je malo izvan glavnih plovidbenih puteva, pred njom je lijep akvatorij. Samo dvije i pol milje udaljen je otok Maun, Škarda tek nešto više, a do krasnih uvala Oliba ploviti je deset do dvanaest milja. Ostavite li za krmom brazdu dugu trinaest milja, već ste na Silbi. U marini je restoran, u selu ih je više, a svakako je najbolji Didova kuća koju drže Gordana i Kristijan Fabijanić, potomci obitelji koja se prva i naselila u Šimunima. Poznati su po dobroj i raznovrsnoj, pravoj paškoj spizi i osebujnom ambijentu i posudu koje sami izrađuju. Stipe Žunić, mladi direktor marine, kazao nam je da je marina dobro popunjena, ali da se uvijek nađe dvadesetak mjesta za nautičare u tranzitu. Mogli bismo nastaviti dalje južnom obalom otoka, usidriti pred Košljunom ili u Povljani jer tamo ćemo teško pronaći mjesto za vez ili zaći u uvale Povljana i Dinjiška na istočnom kraku otoka, ali ostavljamo to za neku drugu priču i idemo u Pag. Plovidba do njega i boravak u tom renesansnom gradiću priča je za sebe i teško se s nekim drugim jadranskim prostorom daje usporediti.

KROZ PAŠKA VRATA DO PAGA

Uplovili u Paški zaljev s istoka ili zapada, brodit će nam je uz suru burom šibanu obalu. Kad se raspuše, a jednu pristojne jačine sam davno imao priliku ovdje iskusiti, Velebitski kanal nije more s kojim se treba igrati. Osim malog dijela luke Žigljen i već spomenutog zaljeva stare Novalje, mjesta na kojem bismo se mogli skloniti nema. Zato ovdje, ako vremenske prilike nisu povoljne, ne treba ni pokušavati ploviti. Ali kad to Eol dopusti, osjetit ćete istodobno surovost i ljepotu te obale. Bit će vam jasno zašto Pag nazivaju mjesečevim otokom. Golet, usamljena žala i modrina mora stapaju se za utiha u neviden ali na svoj način smirujući prizor. Da bi nas u naletu bure, dok more dimi a valovi silnom snagom udaraju u obalu, podsjetili koliko smo pred prirodom bespomoćni. Milju i pol dugačka i pola milje široka Paška vrata ulaz su u prostrani zaljev i onima koje bi bura zatekla na moru značila su spas od njenih najžešćih udara. Tu su se mogli skloniti i baciti sidro pod njegove sjeverne obale ili pristati na pašku rivu. Tko zna kolikom su mornaru u doba jedrenjaka ona spasila glavu. A u ovo naše doba, kad se za lijepa vremena njima prođe,

Stari grad Pag: Crkva sv. Marije i ruševine Franjevačkog samostana

Rino Bukša u Muzeju soli odgovorit će baš na svako pitanje znatiželjnog posjetitelja

Glavni gradski trg u Pagu

Baškotini tek kupljeni kod sestara benediktinki

Koliko god je lijepo do Paga doploviti, većinom se na otok stiže preko mosta kojim je spojen s kopnom

možemo se usidriti pred nekim žalom, poći ostavivši po boku ubava naselja Metajnu, Zuboviće, Kustiće i Vidaliće do Caske i zapadne obale zaljeva pa usidriti pred Zrcem i prepustiti se ritmu tamošnje zabave. Učini to najveći broj jahti, često i pedesetmetarskih koje kroz Paška vrata uplove.

Mi biramo odlazak u Pag i nadu da ćemo na tamošnjoj rivi ili uz mali lukobran nekadašnjeg trajektnog pristaništa naći vez. Uspijemo li u tomu ili negdje usidrimo, otvaraju nam se vrata grada vrijednog svake milje koju smo preplovili da bismo do njega stigli. I otkrili neku od bitnih naslaga njegove povijesti. Naseljen još u doba Ilira, za rimske vladavine dobit će biljeg koji ga do danas određuje – solanu, dok će polovicom 15. stoljeća započeti gradnja novog grada zadivljujućeg urbanizma i ljepote. Pod paskom slavni urbanista i graditelja tog vremena, kažu i Jurja Dalmatinca među njima, pažljivo je isplaniran grad s mrežom pravilnih ulica koje se sijeku pod pravim kutevima i sa središnjim trgom. Sve u tipičnom renesansnom skladu unutar zidina i kula. Jer upravo je loš strateški položaj negdašnjeg Paga na suprotnoj strani zaljeva bio razlog odluke o gradnji novog grada.

LJEPOTA PO MJERI I S MJEROM

Ne možeš se iskrcati na pašku rivu, proći njegovim ulicama, sjesti na trg, ući u katedralu ili samostan benediktinki pa kupiti čuvene baškotine, a da ne promisliš koliko nas je ovo naše vrijeme u kojem dominiraju strojevi i bezočni graditelji – čast iznimkama – unazadilo i udaljilo od ove ljepote u kojoj je sve napravljeno po mjeri i s mjerom. Zato se prepustite gradu koji je i danas smiren, nenapučen turistima i uživajte u njemu. Obidite polja solane, odaberite njihov program “Jutra u poljima soli” i saznajte sve o mukotrpnom radu koji je nekad bio potreban da

bi ti bijeli kristali došli na naše stolove u Muzeju soli, u nekadašnjim magazinima soli, prekoputa rive na koju ste se možda uspjeli vezati. U solani ćete možda vidjeti i solinarku, ribicu koja živi u vodi visokog saliniteta, a hrani se ličinkama komaraca. Saznat ćete i to da na otoku živi više od 180 različitih zaštićenih vrsta ptica. Mnoge od njih obitavaju na području solane, a najpoznatija je morski kulik. Nemojte slučajno zaboraviti ući u Muzej čipke na glavnom gradskom trgu. Tamo ćete saznati sve o tom važnom dijelu identiteta ovog grada u kojem i u ovo doba kad nam sve što želimo dolazi iz Kine još uvijek postoji škola čipke, a u gradu dvije stotine žena i jedan muškarac koji su je završili. A mnogi kod kuće “šiju” čipku. Mi smo posjetili gospođu Ankicu Oguić, vrsnu šivačicu čipki koja nam je pokazala kako se iglom one šiju, kako se nižu kombinacije ornamenata ne bi li se dobila čipka koja je u svemu izraz svog kreatora, kako dovršena čipka mora stajati na tri prsta ukrućena bez ikakvog sredstva koje bi je zalijepilo i još mnogo toga... Ako vam je do ugone sjedenja i blagovanja, kava na glavnom gradskom trgu u sjeni katedrale i s pogledom na svu tu ljepotu jednostavno je bolja nego drugdje, a i u restoranu Natale i konobama Boduli i Bile dobro ćete pojesti i nećete previše platiti. Pođite i preko puta do mjesta na kojem se nekad nalazio grad Pag, pa razgledajte crkvu sv. Marije i ruševine Franjevačkog samostana. A nakon što sve to doživite, otplovite pod neku od plaža u zaljevu i prepustite se moru i suncu. Napustit ćemo ovaj grad i otok ploveći uz njegovu sjeveroistočnu obalu sve dok ne prodemo ispod mosta koji ga spaja s kopnom pa, uz već prije spomenute uvale Dinjiška i Povljana i potom Virskim kanalom, ne dođemo u vode masovne plovidbe u kojima će nas okruživati stotine jedara i motornih jahti. Pag je definitivno neki drugi svijet. ●